

СТАНОВИЩЕ

от Проф. д.с.н. Емилия Ченгелова, ИИОЗ при БАН

**за дисертационен труд на
МАРИАНА ХРИСТОВА ПЕТРОВА**

за придобиване на образователна и научна степен "ДОКТОР"

в Научна специалност "Социология", Направление 3.1.

Социология, антропология и науки за културата

на тема: "Джендър стереотипи и реклама: Образът на жената в списание "Жената днес" в периода 2012 - 2016 г."

1. Информация за дисертационния труд

Изследването е посветено на актуален и провокиращ изследователското внимание труд - проблематизират се джендър стереотипите, като се акцентира върху тяхната социално обусловена природа, както и върху процеса на тяхното изграждане и утвърждаване в социален план чрез средствата на медиите. Авторката демонстрира изследователски умения за идентифициране на проблем с подчертано висока актуалност, ниска степен на теоретична разработеност и отварящ широко поле за емпирично изследване. На примера на едно традиционно за българското общество списание, с дългогодишни печатарски и медийни традиции, се проследяват възможностите за създаването и транслирането на джендър стереотипи. В търсене на аргументация за медийната експозиция на женствеността и нейното позициониране чрез система от стереотипи в социалното мислене, авторката удачно си служи с контра-аргументация, показвайки цялата сложност и взаимносвързаност на дихотомията мъжественост-женственост и очертавайки в този дискурс последствията от избраната линия на медийно позициониране на женския социален пол. Ясно изразена е практическата насоченост на дисертацията чрез стремежа на авторката да направи ярък принос в осъзнаването на джендър стереотипите и възможностите за преодоляването на джендър неравенствата чрез теоретично осмисляне и социологически поглед върху проблематиката.

Дисертационният труд е с общ обем 303 страници, като в структурно отношение трудът включва въведение, четири глави, заключение, библиография и приложение.

Безспорно силна страна на изследването е, че всяка глава завършва с основни изводи и констатации, като ясно е експлицирана собствената позиция на дисертанта. Авторката е използвала широк кръг от литературни източници: цитирани са 273 източника, от които 64 на български език, други 200 на английски и френски език, както и 9 Интернет -източника.

При реализираното изследване е възприета и успешно приложена класическата за дисертационните изследвания логическа схема - в първа глава се представя и проблематизира основния теоретичен апарат, с който работи авторката, като това се прави в контекста на основни социологически теории и подходи и последователно се доказва съотношението между пол и джендър. Втора глава конкретизира проблематиката за джендър стереотипите и насочва читателското внимание към женските списания като платформа за позициониране и тиражиране на джендър стереотипи. В трета глава авторката се заема със задачата да си построи собствена методология, на основата на която реализира емпирично изследване и анализира резултатите от него (в четвърта глава). Логическата схема е ясно построена, налице е строга консистентност и майсторски са реализирани преходите от абстрактно-теоретичното ниво към неговото операционализиране, изработване на свой стил и "почерк" към изследване на обекта и предмета, реализиране на емпирично изследване и последващо завръщане към теорията, но вече обогатено с непосредствените наблюдения на авторката и отразяващо нейните теоретични рефлексии и приноси.

В първа глава на изследването авторката демонстрира умело боравене с терминологията и чудесна ориентация в сложната дискусия за "пол" и "джендър", показва комплексната им природа и безспорната им социална детерминираност. При предприетия теоретичен воаяж в света на джендър проблематиката, авторката демонстрира високо ниво на познаване на основни социологически концепции и подходи, бележещи различните етапи в обособяването и развитието на джендър дискусията. Дисертантката фокусира своя поглед върху социологическите аспекти на извеждането на джендър проблематиката и тези нейни усилия определено са успешни. Смело навлизайки в морето от възгледи и концепти, тя все пак успява да запази своята трезва изследователска позиция и откроява основните закономерности в "случването" на джендър терминологията. С особено внимание са разгледани теориите за джендър социализацията, като удачно са очертани главните достойнства на разгледаните теории. В контекста на задачите на дисертационното

изследване, специално внимание е отделено на джендър стереотипите и предразсъдъците.

Стъпвайки на идеята за медиите като агенти на социализацията, носители на култура и начини за споделяне на идеология, във **втора глава** дисертантката разгръща своите представи за женските списания като средства за конструиране, изобразяване и представяне на дискурси по въпросите за джендър идентичностите. Авторката доказва, че женските списания съзнателно и целенасочено използват джендър стереотипизирането, за да се позиционират на медийния пазар и да извлекат печалби от това. Удачно е позоваването на "силна" и "слаба" теория за влиянието на медиите, но още по стойностно в аргументационен план е позоваването на двете основни парадигми в културните изследвания - културализъм и структурализъм. Похвален е стремежът на авторката да изрази собствени позиции по изследваните от нея парадигмални подходи. Последователно и с подходящ доказателствен материал, дисертантката достига до идеята за джендърираните медии (gendered media). Макар да е далеч от звучността на българския език, това понятие очевидно е необходимо на авторката, за да докаже основната си изследователска теза и това нейно усилие заслужава да бъде подкрепено. По-съществено е друго: авторката достига до извода, че джендър неравенството, създавано и налагано от медиите, е причина за различията в социалното "изживяване" на мъжете и жените. Заслужава да се отбележи също така педантичността, с която са разгледани ролите и функциите на женските списания за създаването и транслирането на джендър стереотипи и налагането на модели на джендър поведения.

Глава трета е изцяло посветена на изграждането на емпирична рамка и метод на изследването. За концептуална основа на своята методология авторката избира теорията на Ървин Гофман - избор, релевантен и създаващ необходимите методологически основания за разгръщане на авторските тези. Избраната теория очевидно е много добре осмислена от дисертантката, защото стъпвайки на нея тя успява по категоричен и гъвкав начин да изгради собствена методология и да конструира основните параметри на емпиричното изследване. Правилно е избран методът на контент анализа - този метод притежава всички епистемологични характеристики за извършването на задълбочен анализ на визуални образи, позиционирани в един конкретен медиен продукт. Обектът и предметът на предприетото емпирично изследване са правилно дефинирани, което вероятно е заслуга както на дисертантката, така и на научния ѝ ръководител. Избраното ограничение на времевия хоризонт също е обосновано и индикира предварителна

яснота за сложността и обеман на изследването. Дисертантката проявява здрав емпиризъм и удачно формулира шест предварителни изследователски хипотези, с чието доказване се заема в хода на емпиричното изследване. Разработена е система от емпирични индикатори, с което е спазено формалното изискване към този род емпирични изследвания. Предприетото от дисертантката изследване не е първото, базиращо се на методиката на Гофман, но има достойнството да е първото в България по отношение на женския образ в печатната реклама. Без да навлизаме в детайли по отношение методиката на изследването, ще отбележим, че извадката е конструирана коректно и е необходимата и достатъчна основа за получаването на репрезентативни емпирични резултати.

Четвърта глава е изключително атрактивно поднесена, богата илюстрирана и в същото време с подчертана научна стойност и ясно доказване на уменията на дисертантката за анализ на информация, събрана със социологически методи. В тази част на дисертацията се разглеждат резултатите от анализа на конкретни реклами, публикувани в сп. "Жената днес" през периода 2012-2016 г. Прави много добро впечатление умелото боравене с изискващия се статистико-математически апарат. Удачно са избрани моделът за конструиране на извадката, а нейното теренно реализиране също е направено професионално. При анализа на емпиричните данни са следвани класическите подходи - едномерно и двумерни разпределения, с изчисляване на коефициента Cramer's V, чиито стойности се тълкуват коректно и на тази основа се правят релевантни изводи и констатации. Събраната емпирична информация е организирана и се тълкува около деветте основни стереотипа, като тук авторката демонстрира богато социологическо въображение и умение адекватно да анализира събраната информация. Четвърта глава безспорно има висока научно-приложна стойност.

2. Оценка на научните и практическите резултати в дисертационния труд

Дисертационният труд, представен за защита, отговаря на три много важни изисквания за придобиване на образователно-квалификационната степен „Доктор“:

- ✓ **Избраната проблематика е актуална** както в познавателно отношение и от гл.т. на синтезирането и прецизирането на теоретичната дискусия по проблема, така и от гл.т. на обосноваване на подходите за конструиране на

теоретични модели и практически инструменти за бъдещи емпирични изследвания по проблематиката;

- ✓ Изследването има **ясно формулирани изследователска теза, цел, предмет и задачи**;
- ✓ Направени са важни научни приноси по отношение на **иновативност, разширяване на съществуващите знания по проблема и идентифициране на възможности за приложение в практиката**.

Избраната от дисертантката структура на дисертационния труд е логична и напълно съответства на целите и задачите на дисертационното изследване.

Прави впечатление безпроблемното преминаване от теоретико методологическите основи на изследваната проблематика към нейното емпирично изследване и обратното връщане към теорията, този път чрез извлечените от проведеното изследване изводи и констатации. Едно от достоинства на предложения дисертационен труд е продуктивното съчетаване на теоретичен анализ на литературни източници – научни разработки и документи, с анализ на емпирична информация, което доказва качествата на дисертантката за проблематизиране в избраната от нея предметна област.

Умелото боравене с емпиричните данни и техният прочит в контекста на избраната теоретична рамка е дало своите позитивни резултати. **Постигната е целта на предприетото изследване и е доказана основната изследователска теза.**

Най-важните научно теоретични приноси на дисертационния труд:

- ✓ Най-важният теоретичен принос на дисертационното изследване е реализираният критичен анализ на социологическите подходи и концепции в областта на джендър проблематиката и тяхното осмисляне и организиране в контекста на целта и задачите на дисертационното изследване. Макар джендър изследванията в България да имат свои ярки представители, настоящият труд съумява да постигне своята теоретична уникалност и заслужава да бъде отбелязан като реално направен научен принос в областта на българските джендър изследвания;
- ✓ Друг сериозен принос на дисертационното изследване е сравнителният анализ на теориите за влиянието на медиите върху джендър стереотипите. Авторката е съумяла да представи своя позиция по този въпрос, като ясно е експлицирала зависимостите между моделите на функциониране на медиите и създаването/ налагането на джендър стереотипи.

- ✓ Теоретичен принос е разработването на собствена методология за провеждането на емпирично изследване за джендър стереотипите чрез средствата на медиите.

В дисертационния си труд се съдържат значими практико-приложни приноси.

По моя преценка, най-важните сред тях са:

- ✓ Разработената изследователска методология е успешно приложена и в резултат е реализирано иновативно по рода си емпирично изследване, което макар и да заимства концептуални идеи от авторитетни имена в областта на изследването на джендър стереотипите, има своята оригиналност и научно приложни приноси. Изследователската методология е успешно апробирана и е доказала своята релевантност и работоспособност за провеждането на подобен тип емпирични изследвания;
- ✓ Безспорен принос на авторката е, че при анализа на данните от емпиричното изследване е доказала двупосочността и взаимната обвързаност между медиите и джендър стереотипите: от една страна медиите оказват силно влияние за изграждането на джендър стереотипите, но от друга страна доминиращите в публичното съзнание стереотипи се отразяват върху медийното съдържание на рекламите. Рекламите са продукт на определен вид джендър стереотипи и в същото време чрез своето съдържание продуцират, утвърждават и налагат същите тези стереотипи. Приносът на авторката е, че много ясно е осъзнала тези зависимости и се опитала да покаже възможностите за преодоляването на джендър неравенствата;
- ✓ Научно-приложен принос е самият процес по събиране, систематизиране и представяне на богата доказателствена част, показваща природата на джендър стереотипите и тяхното експониране и преекспониране чрез една иначе типично женска медия. Показва се, че медията, насочена изцяло към жените, в същото време е подвластна на доминиращите джендър стереотипи и вместо да ги разрушава и да изгражда нови послания, по-неутрални в джендър смисъл, транслира и мултиплицира същите тези джендър стереотипи.

3. Емпирична верификация на научния труд в специализираната литература

По проблематиката на дисертационния труд са направени 3 научни публикации, което може да се приеме като добро начало в тази посока. Препоръката е авторката да бъде по-самоуверена и по-активно да публикува резултатите от своите изследвания, тъй като те са интересни, провокативни и са рефлексия на задълбочено осъществени изследвания.

4. Критични бележки и препоръки

Представеният дисертационен труд има висока научно теоретична и практико приложна стойност. Нямам критични бележки.

5. Заключение

Казаното до тук индикира високата научна и практико-приложна стойност на представения от Мариана Петрова дисертационен труд. Авторката разкрива впечатляващо добре развит потенциал за самостоятелна научно изследователска работа, в това число за систематизиране, сравняване и преосмисляне на ключови теоретични постановки и прилагането им за практико приложни емпирични изследвания на проблематиката. Изказаните научни тези, оригинални авторски интерпретации и подчертаните умения да анализира характеризират дисертантката като изследователка с бъдеще в областта на джендър изследванията и медиите като платформа за създаване, неутрализиране или активизиране на джендър стереотипи.

Авторефератът и справката за научните приноси отразяват адекватно работата и постиженията на автора. Приемам самооценката на авторката за приносните моменти на дисертационното изследване.

Общата ми оценка за представения дисертационен труд е изцяло положителна.

На основание на казаното в настоящото становище препоръчвам на членовете на уважаемото научно жури по защитата да гласуват „ЗА“ присъждането на Мариана Христова Петрова на образователна и научна степен „Доктор“ по научната специалност "Социология", Направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, и самата аз гласувам категорично "за".

19.04.2018 г.

Изготвил:

Проф. д.с.н. Емилия Ченгелова